Aktualności

Oni również tworzyli historię regionu

03/03/2022, dodał: **Magda Polańska**

Niedawno obchodziliśmy Dzień Pamięci o Ofiarach Holokaustu, zaś w bieżącym roku przypadnie 80. rocznica Zagłady Żydów z Mszany Dolnej i okolic.

To dobra okazja, by przypomnieć o ich istnieniu: życiu i śmierci oraz wkładzie w dzieje naszego regionu. W samej Mszanie Dolnej mieszkało wiele rodzin żydowskich, ale Żydzi żyli również w każdej miejscowości należącej do Gminy Mszana Dolna: Kasinie Wielkiej, Kasince Małej, Łostówce, Lubomierzu, Rabie Niżnej, Olszówce, Mszanie Górnej, Łętowem. Zamieszkiwali też sąsiednie gminy. Zajmowali się głównie handlem i dzierżawili karczmy. Tu warto obalić krążące stereotypy: bynajmniej nie dlatego, że nie chciało im się czy nie potrafili pracować np. na roli. Były to po prostu jedne z niewielu zawodów, do jakich Żydzi byli dopuszczani. Zdarzały się, naturalnie, osoby innych profesji, jak lekarze, adwokaci, ale raczej w większych miastach. W Mszanie Dolnej praktykowała dr

Ewa Semel - Rosenbaum, Abraham Kapilmann, dentysta Adolf Wieder; z Mszany Dolnej pochodził lekarz wojskowy, zamordowany w Katyniu, Karol Reich, a kancelarie adwokackie prowadzili dr Maurycy Streimer czy dr Leon Rosenbaum. Jednak ci mieszkający w wioskach Gminy Mszana Dolna, trudnili się raczej handlem – często obwoźnym, prowadzili niewielkie sklepy i dzierżawili gospody, jak np. spoczywający pod jednym z nielicznych zidentyfikowanych z nazwiska nagrobków na cmentarzu żydowskim w Mszanie Dolnej, Wolf Drechsler w Kasinie Wielkiej, Zelmannowie na Przymiarkach czy Chaskiel Buchsbaum w Lubomierzu. Sklep prowadził także Ascher Schmidt, zwany Dolkiem, tuż przy kapliczce w Kasince Małej, przy szlaku na Lubogoszcz. Sama tylko księga urodzeń z 1858 r. wymienia takie nazwiska żydowskie, jak: Jered, Stammberger, Kleinberger - w Mszanie Górnej; Dresler, Manheimer, Mendler w Lubomierzu; Lichtenstern, Stemmer, Passner, Jonas, Gassner w Kasinie Wielkiej oraz Frey, Silberring w Rabie Niżnej. Z pomocą przychodzą nam także metryki szkolne, na podstawie których dowiadujemy się, że np. żydowskimi uczennicami z Łostówki były: Ida Treubermann, ur. w1929 r., córka Estery i Joachima oraz Ida Holländer, ur. w 1931 r. córka Adolfa. Dzieci żydowskie chodziły wspólnie z innymi do polskich szkół, natomiast przy mszańskiej synagodze była też szkółka religijna: cheder. Istniała także założona przez Dawida Langsama biblioteka, z której mogli korzystać wszyscy mieszkańcy.

Cennym źródłem wiedzy są dla nas Księgi Biznesu publikujące przed II wojną światową nazwiska m.in. właścicieli sklepów. Stąd wiemy, że w 1929 r. w Mszanie Górnej działalność handlową prowadzili: : E. Ebel. S. Widawski, E. Gassner, a wyszynk T. Buchsbaum.

Nieco więcej możemy powiedzieć o żydowskiej rodzinie z Lubomierza, Buchsbaumach, zwanych powszechnie Elmanami. Mieszkali w Lubomierzu - Rzekach, gdzie na rozległej polanie odbywa się obecnie wiele plenerowych imprez, tuż przy stojącej wciąż kapliczce. Chaskiel z żoną Pelagią i 5 córkami: Gitlą, Hindą Leą, bliźniaczkami Jecheł i Aidel oraz Blimą. Wcześniej właścicielami byli Jankiel i Rywka, rodzice Chaskiela, którzy mieli poza nim 3 córki: Salę, Różę i Esterę. Rodzina prowadziła wielobranżowy sklep i niewielką karczmę. Rywka, po owdowieniu, wyjechała z córkami do USA; na gospodarstwie został Chaskiel, który w mszańskiej synagodze wziął ślub z Pelagią, także lubomierzanką, choć z innego osiedla. Pela miała braci: Hermana, Bronka, Chaima i siostrę Hanę. Jej rodzina także miała sklep, głównie spożywczy. O tragicznych losach Buchsbaumów przeczytać można więcej na stronie internetowej: https://www.sztetlmszanadolna.com/pl/buchsbaumowie.html.

Zmarli Żydzi z terenu gminy chowani byli na cmentarzu żydowskim w Mszanie Dolnej. Niektóre ocalałe nagrobki dostarczają nam także wiedzy na ich temat. Jedna z nielicznych macew zawierających nazwisko zmarłego, to właśnie nagrobek Wolfa Drechsler z Kasiny Wielkiej, z zawodu szynkarza. Dzięki kwerendzie Jolanty Kruszniewskiej, doktoranki UJ, dowiadujemy się, że jego żoną była Scheindel Silberspitz, córka Simona i Estery zd. Reich, pochodząca z Książnic (pow. Bochnia). Z zapisów w metrykach urodzeń wiadomo, że mieli przynajmniej troje dzieci. Byli to: Simon, ur. 13.09.1886 r. (który zmarł 24.11 w tym samym roku, zaś jako powód śmierci podano „wynędznienie"), Laje, ur. 28.09.1887 i Isaak ur. 20.08.1889 r. (który zmarł w Mszanie Dolnej 29.12.1894 na krup). Inskrypcja nagrobna Wolfa Drechslera brzmi: „Mąż zacny i prawy. Uczynki swoje czynił w czystości. I podążał drogą prawości, i dawał ze swego chleba ubogim, i żył z trudu rąk swoich. Ten oto nasz nauczyciel (…) Niech jego dusza zostanie związana w węzełku życia".

Niestety, na zdewastowanym częściowo cmentarzu żydowskim w Mszanie Dolnej próżno szukać grobu Pelagii Buchsbaum i jej zmarłych przy porodzie w 1938 r. bliźniąt – jak wiele innych jej macewa została skradziona.

Także nasza wiedza o Żydach z terenu Gminy Mszana Dolna jest fragmentaryczna i niepełna. Jeśli ktoś z Państwa mógłby się podzielić jakimikolwiek informacjami, dokumentami, fotografiami na ten temat, prosimy o kontakt: sztetl@sztetlmszanadolna.com. Przywróćmy razem pamięć i miejsce tym, którzy współtworzyli historię naszego regionu. Z pewnością wielu z nich – jak córki Chaskiela

Buchsbauma - spoczywa w zbiorowej mogile na Pańskim, która skrywa Ofiary masowej egzekucji z 19.08.1942 r. (Dolek Schmidt, zastrzelony w Gminie pochowany jest na cmentarzu żydowskim w nieoznaczonej dotąd mogile. Trwają starania o postawienie tam kamiennej macewy).
Weźmy też udział w uroczystościach 80. Rocznicy tego strasznego mordu, planowanych na 21-22.08.2022 r.

red. fot.Urszula Antosz - Rekucka

Na fotografii na początku tekstu uwieczniono córki Chaskiela Buchsbauma zabite na Pańskim w Mszanie Donej.

Dom, sklep, karczma Buchsbaumów

Cmentarz Żydowski Mszana Dolna

Nagrobek Wolfa Drechslera z Kasiny Wielkiej

פ נ
ושמרנה מאות ואחד
ושמרונים יהודים קדושים
במקום הזה במשאני-דאלנא
שנהרגו ונרצחו ע"י הנאצים
הגרמנים ו' אלול תשנ"ב
יקום ד' נקמת דם השפוך
PAMIĘCI POMORDOWANYCH 881 ŻYDÓW
Z MSZANY DOLNEJ I OKOLICY. PRZEZ
ZBIRÓW HITLEROWSKICH W DNIU 19.8.1942
KTÓRYCH OSTATNIM KRZYKIEM ROZPACZY
JEST CISZA TEGO MIEJSCA. SKŁADAJA
HOŁD OCALENI Z FASZYSTOWSKIEGO
ŻYDZI

Zbiorowa Mogiła na oś. Panskie w Mszanie Dolnej

Polana w Lubomierzu - Rzekach, gdzie mieszkała rodzina Buchsbaumach, zwana powszechnie Elmanami